

Vetenskap & Allmänhets yttrande över SOU 2019:6

Vetenskap & Allmänhet, VA, tackar för möjligheten att inkomma med synpunkter på Styr- och resursutredningens betänkande ”En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan” (SOU 2019:6). Vi lämnar härmed vårt remissvar.

Cissi Billgren Askvall

Generalsekreterare VA

VA verkar för ökad samverkan

Vetenskap & Allmänhet, VA, är en ideell förening vars ändamål är att främja öppenhet och dialog mellan forskare och det omgivande samhället. Föreningen samlar ett 90-tal medlemsorganisationer, varav många centrala aktörer inom högre utbildning, forskning och innovation.

Ända sedan bildandet 2002 har VA verkat för ökad samverkan och för att lärosätenas arbete med samverkan ska värderas och premieras. Vi arbetar för att både processerna och resultaten av forskning ska bli öppet tillgängliga och med att ge forskare och lärosäten stöd i hur man bäst kommunicerar kring och involverar olika intressenter i forskning och innovation. Vi uppskattar därför skrivningen i Styr- och resursutredningens direktiv att ”samverkan ska vara en naturlig och integrerad del av lärosätenas uppgift att anordna utbildning och bedriva forskning och bör kunna bidra till att stärka kvaliteten och relevansen i utbildning och forskning” liksom intentionen att ”föreslå hur samverkan med det omgivande samhället kan premieras ekonomiskt.” Det rimmar väl med att stärkt och förnyad samverkan är ett av tre prioriterade delmål i den senaste forskningspropositionen *Kunskap i samverkan* (2016/17:50).

Vi har med stort intresse följt utredningens arbete. Inledningsvis vill vi berömma den öppna och inkluderande process som lett fram till utredningens förslag och tacka för möjligheten att personligen få träffa och ge inspel till den särskilda utredaren.

I det följande kommenterar vi förslagen utifrån VA:s ändamål och verksamhet. Det innebär att vi enbart ger synpunkter på de delar av betänkandet som rör kommunikation, samverkan och öppen vetenskap.

Breddad definition av samverkan

Vi instämmer helt med utredningen i att samverkan och samhällspåverkan är en integrerad del av högskolans utbildning och forskning, och inte ”en tredje uppgift” vid sidan av. Därför uppskattar vi förslaget att ändra formuleringen i Högskolelagens (1992:1434) kapitel 1 paragraf 2 där samverkan beskrivs, så att den tydligare understryker bredden i högskolans samhällsansvar, och att samverkan innefattar all den kunskap och kompetens som finns på högskolan, inte bara den som den enskilda högskolan själv tagit fram. Dock menar vi att den föreslagna nya lydelsen:

I högskolornas uppgifter ingår att samverka med det omgivande samhället och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta.

inte tillräckligt tydligt speglar att samverkan innebär ömsesidig interaktion och utbyte, och befarar att ordet *nytta* ensamt kan uppfattas snävt.

Vi vill se en formulering i Högskolelagen som tydligare beskriver den bredd i uppgifter, interaktioner och aktörer som inkluderas i samverkansuppgiften och föreslår följande:

I högskolornas uppgifter ingår att samverka med alla delar av samhället. Samverkan är en integrerad del av verksamheten och innebär kommunikation, dialog och samarbeten för ömsesidigt utbyte och nytta.

Denna formulering fångar bättre in hela den mångfald av syften som samverkan har, för att främja alltifrån demokratiutveckling och folkbildning till innovation och konkurrenskraft. Den innebär också att akademins roller som kritisk samhällskraft, förespråkare för demokratiska värden och bildning, och förebyggare och motkraft till faktaresistens och kunskapsmotstånd görs tydligare.

Utan kommunikation ingen samverkan

Kommunikation är en förutsättning för att samverkan ska kunna komma till stånd, såväl mellan discipliner som mellan lärosäten, aktörer, sektorer, kulturer och länder. En pågående enkätundersökning som VA genomför, med 3 700 forskare vid svenska lärosäten, visar att en stor majoritet vill kommunicera och samverka men att många inte har kunskaper eller stöd i hur de praktiskt ska gå till väga. Därför saknar vi beskrivningar i betänkandet av kommunikationens nyckelroll som intermediärer och stöd för forskare i deras samverkan, liksom av hur lärosätenas arbete med att ta fram systematiska sammanställningar (synteser) av forskningsbaserad kunskap kan utvecklas. Det saknas också helt resonemang om hur incitament för öppen vetenskap kan stärkas.

En sökning i betänkandet visar att ordet *samverkan* nämns 341 gånger (innehållsförteckningen inkluderad), medan *kommunikation* enbart nämns fem gånger, och inte någon gång i betydelsen kommunikation om lärosätens verksamhet. *Öppen vetenskap* förekommer bara en gång och nämns då endast indirekt, och detsamma gäller *öppen tillgång* till forskningsdata och publikationer.

Incitament för stärkt samverkan

Utredningen uttrycker önskemål om en kultur som värderar forskning och utbildning lika högt. Denna kultur menar vi även bör omfatta samverkan, så att det i lärares och forskares arbetsuppgifter normalt ingår såväl undervisning som forskning och samverkan.

Utredningen beskriver samverkan som en integrerad men egen uppgift som behöver utvecklas: ”Insatser för att kunskap och kompetens ska få genomslag i samhället, liksom dialog och samverkan syftande till att ge nya impulser till utbildningen och forskningen, måste också vara något som prioriteras med tid och resurser.” VA instämmer i utredningens slutsats att ”styrningen har en viktig roll för att främja utvecklingen av högskolans samhällsansvar genom samverkan och samhällspåverkan”, liksom i att samverkan behöver inkluderas i kvalitetsgranskningen av högskolans verksamhet.

Vi stödjer också förslagen att avsätta särskilda medel för utlysningar om samverkansinitiativ och att samverkansaspekter blir en del av de föreslagna överenskommelserna mellan lärosäten och regering. På så sätt kan samverkan stärkas utifrån lärosätesspecifika förutsättningar och genom arbete med den interna incitaments- och meriteringsstrukturen. Att främja mobilitet mellan akademien och andra delar av samhället genom adjungering är också ett bra förslag.

Det är i vårt tycke underligt att utredningen inte har utrett möjliga indikatorer för att bedöma lärosätenas samverkansarbete, när utredningsdirektivet tydligt uppdrar åt utredaren att ”föreslå hur samverkan med det omgivande samhället kan premieras ekonomiskt.” Eftersom modeller för att bedöma forskningens genomslag/samhällsnytta har implementerats i flera länder är vi förvånade över att utredningen inte går igenom dessa modeller och erfarenheterna av att använda dem i till exempel Australien, Italien och Storbritannien.

VA har, som beskrivs i betänkandet, lämnat förslag till möjliga samverkansindikatorer till två tidigare utredningar på området.¹ Som ideell förening med begränsad budget har vi dessvärre inte möjlighet att göra en ny bred genomgång och bedömning av möjliga indikatorer men hade förväntat oss att en sådan genomförts av utredningen.

Efter en litteraturgenomgång av tidigare utredningars arbete drar utredningen slutsatsen att modeller som bedömer samverkan och samhällspåverkan inte enkelt kan reduceras till kvantitativa indikatorer eller enkla kvalitativa bedömningar. ”Ett system som syftar till att jämföra och rangordna alla lärosätens samlade samverkan och samhällspåverkan med tillräcklig kvalitet och legitimitet skulle enligt oss innebära en mycket omfattande administrativ överbyggnad och utvärderingsapparat med svåra metodologiska avvägningar som tar hänsyn till lärosätenas kontext och inriktning. Vi menar också att kostnaden för ett sådant system förmodligen överskrider de vinster i form av tydliga bedömningar som skulle kunna åstadkommas.”

Vi noterar också att utredningen rekommenderar att den nuvarande medelstillelningen som delvis baseras på bedömning av lärosätenas samverkansuppgift ska upphöra. För mindre lärosäten har denna haft en relativt stor betydelse.

I stället för att ekonomiskt premiera samverkan föreslår utredningen en rad andra åtgärder:

- riktade öppna utlysningar av medel för att utveckla samverkan och samhällspåverkan

¹ Resursutredningens (RUT2) betänkande Resurser för kvalitet (SOU 2007:81) respektive Prestationsbaserad resurstillelning för universitet och högskolor av Flodström (2011)

- bedömning och uppföljning av lärosätenas samverkansarbete som en del i det nationella kvalitetssäkringssystemet
- möjlighet för regeringen att uppdra åt Universitetskanslersämbetet att göra tematiska utvärderingar av samverkan
- insatser för att stärka samverkan kan bli en del i de fyraåriga överenskommelser som varje lärosäte och regeringen föreslås göra.

Utredningen ger dock ingen samlad bild av vilka effekter som förväntas av dessa åtgärder.

I sitt slutord förklarar utredaren också indirekt varför uppdraget att föreslå hur samverkan med det omgivande samhället kan premieras ekonomiskt inte har fullföljts: ”Vad gäller meritvärdet av samverkan är detta än mer problematiskt och denna problembild är dessutom internationell. Det är viktigt att våga kliva ur det som är invant och välbekant och våga ta stegen mot det som så länge efterfrågats. Professionen själva bör vara drivande. Men för att behovet och betydelsen av utbildning och samverkan ska återspeglas i meritssystemet räcker det inte med att lärosätena tar sitt ansvar. Samhällets olika aktörer, inklusive politiken, måste uppmärksamma det samlade meritvärdet och det gäller inte minst offentliga och privata finansiärer.” För VA är det otydligt vad utredaren vill föreslå, mer än att frågan bör drivas av forskarna/lärosätena själva, liksom av andra samhällsaktörer, särskilt forskningsfinansiärer. Hur detta praktiskt ska gå till framgår däremot inte.

VA vill avslutningsvis uppmana regeringen att:

- Ändra och bredda formuleringen om samverkan i Högskolelagens kapitel 1, paragraf 2, så att den lyder *I högskolornas uppgifter ingår att samverka med alla delar av samhället. Samverkan är en integrerad del av verksamheten och innebär kommunikation, dialog och samarbeten för ömsesidigt utbyte och nytta.*
- Föra en dialog med forskningsfinansiärerna om hur samverkan och kommunikation kan stärkas genom krav på sådana inslag i beviljade forskningsprojekt.
- Tydliggöra att den föreslagna nya analysfunktionens uppdrag ska inkludera samverkan. VA står gärna till förfogande för medverkan i expertgruppen.
- Beskriva hur lärosätenas arbete med att ta fram systematiska sammanställningar (synteser) av forskningsbaserad kunskap kan utvecklas.
- Klargöra hur högskolans samverkansuppdrag ytterligare kan stärkas utöver det som föreslås av utredningen.